

се, да, по општем уобичајеном примеру западне Европе, кују новце мање вредности. Богатство Србије беше у то доба искључиво земља и њени производи. Индустрије није било, а и оно што је било, не беше се још издигло из првога развоја домаће индустрије, која само најпрече потребе у животу подмирује.

Срби се поглавито занимаху ратарством и сточарством као што је то код њих још и данас случај. Обе привредне гране за оно доба беху се доста знатно развиле. Што се тиче ратарства били су главни производи: пшеница, зоб и просо. Просо се у западној Европи тек после друге половине 13га века одомаћило, док је међутим у Србији од давнашњих времена познато било. Нарочито се производило веома много пшенице; а значајно је, да је Душан наредио поред пролетног орања још и јесење орање и сејање. У опште су владаоци од лозе Немањића велику пажњу обрађали земљорадњи и трудише се, по тадашњим појмовима и према средствима, којима располагаху, да ратарству што више руку осигурају, у чему због слабе насељености беше велика оскудица како у Србији, тако и на другим местима. На то су смерале многе краљевске наредбе, да би се та цел постигла. Тако на пример наређује закон: ако ли Србин узме за жену, Влахињу (девојку из породице пастира) то ће њихова деца бити неропси или ратари, или: ако занатлија у селу има више деце, то је смео само један од њих предузети занат очин а остали морали су бити ратари. Или она наредба, коју смо већ напоменули, да је син неропха, мада је изучио књигу, остао неропх, дакле ратар. Па и она наредба спада овамо, да се од синова свештеничких само онај, који је књигу изучио, могао одати звању својега оца, а остали синови остали су неропси.

Осим пшенице, овса и проса још се производила увеликој количини кудеља и лан; од велике важности беше произвођење вина. Видели смо, да је у дужност неропха нарочито спадао виноградски рад. Као што се чини, било је у оно доба много винограда, па су и владаоци велику пажњу поклонили овој врсти привреде. О Немањи често причају споменици, да је лозу садио.

Сточарство не беше мањег, него шта више већег значаја и важности од ратарства. Прилике онога доба веома су помагале, да се ова врста занимања развије. Мали број становника и големе шуме и шумски пашњаци потпомагаху да се развије сточарство. На владалачким, манастирским и властеоским добрима где је земља мање обрађивана, пасла су голема стада. Да је све то тако било, то између осталог и тим се потврђује, што је још за Немањина времена било толико много волова и коња, да су их сматрали као најудесније за саобраћај. Познато је, да је и Немања наредио, да се глоба у стоци наплаћује. Биће можда сувишно да напомињемо, како су увеликој количини гајили нарочито говеда, свиње, овце и коње. Уз гајење стоке прерађивали су увелико животињске сировине а на име сухо месо, маст и сир. Много се пазило на гајење коња, једно, што је у оно доба коњица била најважнији део војске, а друго, што се све на коњима преносило, а путнички и трговачки карвани много су коња требали. Још ваља да напоменемо пчеларење, израду меда и воска, што је тада много важило. Од меда су правили опште омиљено пиће (медовину), а восак су трошили у манастирима и црквама.

Највећи део Србије беше под прастарим шумама, које беху важна грана народне имовине. Биће сувише да напомињемо значај жирородних гора. У једном Душановом закону наређује се, да је половина царева а друга половина власника земље. Дрво је не само служило као гориво, него је